

Török Nándor

Epistola Dantéhoz

(Baranyi Ferencnek tisztelettel a 83.-ra)

I. Prológus /Vallomás/

Olvasom *Poklodat* bösz élvezettel,
s mivel nem birtoklom dallamos nyelved,
kíváncsiságomra két költő-mester

párhuzamosan, szép szóval felelget,
s időmértékkel, rímes terzinákkal
a föld porából könnyen felemelnek:

– bölcs a bölcs igének nem fordul háttal –,
látom (a világ rossz fogát, mi odvas),
mit elkövetni ma ember nem áthat,

s azt, hogy „*aljas, ki aljas szóra szomjas,*”¹
mert hallgatással ugyanannyit vétett;
ha nem szól ellen: – Engem te ne oktass!

Elkárhozott lett ez a földi élet.

II. Az erény magja

Elkárhozott lett ez a földi élet,
minden, mit írtál, minden aktuális,
a múlt a mában oly gyakran feléled:

sebeket tép fel s új sebeket vág is
a gyarlók szívébe és az agyába,
de mára mindez már megunt s banális,

és oda jut végül a bátor, a gyáva,
hogy fásult elmével mindezt feladja,
s tükörbe nézve nem ismer magára.

Rossz földbe hullott az erénynek magja
(mint Firenzében, hol éltél egykoron).
Buggyraidba jusson, ki ezt tagadja,

sajnálni azokat ott lenn nem fogom.

III. Múlt a mában

Sajnálni azokat ott lenn nem fogom,
kik úgy dacoltak e földön az éggel,
hogy maguk tákolta mesterkéljt jogn

(amit igaz ember ésszel nem ér fel)
már minden főbünt erénynek szavaztak,
s testüket átszötte mára a métely,

de ez csak jelképes kezdete annak,
ami várja őket, ha üt az óra,
mikor belülről majd tovább rohadnak.

Rongy életüknek bűzös takarója
végleg rájuk ég a kénköves lángban,
s lelkük kínok közt a köröket rója,

ahogy általad már ezt megcsodáltam.

IV. Az igazság

Ahogy általad már ezt megcsodáltam,
talán mégis van igazság a Földön(!),
átéltem veled, s mint te, holtra váltan

elhitem, van hely rosszabb, mint a börtön.
„*Itt akkor él a jóság, hogyha meghal*”²
s ehhez az kell, hogy örökké gyötörjön

(ha közben könny és vér folyik, az nem baj)
az életedben felhalmozott gazság,
mi lent majd lassú kínok között felfal.

Felül a mélység, mélyben a magasság
(mint hízelgőknek híg ürülékfürdő,
s hazug jósokat kísértő igazság):

hová vezet ez a feneketlen kürtő?

V. A kétkedő kérése

Hová vezet ez a feneketlen kürtő?
Szeptikus gúnyámat végleg levetem,
ha bizton tudom (mint kétkedő költő),

hogy uralkodnak a földi szemeten,
s aki mindezt már megélted megérted:
méltán bizalmatlan, ki még eleven.

Szavaid te is két karáttal mérted,
s most hittel, reménnyel felvértezten
(mint bűnös alak) szám, ekképpen kér meg:

– Légy kalauzom (mint hajdan ti ketten)
nékem te mutasd meg az igaz poklot,
és bocsásd meg, hogy erre vetemedtem

s terád testáltam ezt a kényes posztot.

VI. Kérdések sora

Terád testáltam ezt a kényes posztot,
legjobb tudója vagy a másvilágnak,
s én, kinek a sors lapokat nem osztott

hódolni szeretnék a tudásvágynak.
„*Bűnözve bánni bűnt biz lehetetlen*”³
tudom, de belülről kérdések rágnak,

kíváncsiság emészt eszeveszetten:
Valóban létezik megtorlás alul,
és nincs bűnös, akit nem érnek tetten?

(Ez a kérdés mást is kínoz cudarul).
S a pajzson, mi szoros, nincsenek rések,
és nincs kegyelem, ha bárki megjavul?

Hogy működnek a tükör-büntetések?

VII. Contrapasso

Hogy működnek a tükör-büntetések?
Utána néztem (irigylem a ravaszt,
aki kifőzte), s a szóval most élek,

én is kiagyaltam néhány *contrapass*’t,⁴
mi bővítheti a bő kínálatot:
Ki hiszékenyre adósságot akaszt,

azt lógassák fel, mint vágóállatot!
Aki kapzsin dúskál minden jóban,
az koplaljon ott lent néhány századot!

És annak sebeit fürdessék sóban,
ki élőt egyszer is kínoz s meggyötör!
Van még ötletem több is, de jól van,

attól a földi lét még nem tündököl.

VIII. Próbálkozások

Attól a földi lét még nem tündököl,
 hogy a bűnös lélek ott lent meglakol,
 s csapkodja folyton egy erősebb ököl.

Te ott vagy már a Sztüx túlsópartján, ahol
 tudják a lelkek, hogy nekik már ennyi,
 de az ember itt, a Földön valahol

csak egyet akarhat: *Embernek* lenni!
 Próbálkozik szegény, mégsem sikerül:
 tanul szeretni, de tud jókat enni,

inni s még pár dolgot ezeken felül.
 Jövője tiszta (bár nem vagyok vátesz),
 legvégül mindenki oda lekerül,

s valami vétket magából hozzátesz.

IX. Terv szerint

Valami vétket magából hozzátesz
 mindenki a gazdag műgyűjteményhez
 (és a kapu őrzője kérdi: – Hát ez?),

s a kis vétkű kisebb fájdalmat érez
 (oly mélyre nem kerül, mint aljas társa,
 kinek bűnlajstroma bő s terebélyes).

Azt, biztos, hogy forró szurokba mártja,
 s *amaz*, mint fába szorult féreg ordít,
 bőre úgy hámlik le, mint a kabátja,

de kízója rajta nagyokat lódít,
 és folytatja sorban pontos terv szerint,
 s ha nagyon unja, a sorrenden fordít,

aztán újra kezdi, előlről megint.

X. Visszakozás

Aztán újra kezdi előlről megint.
 Ezt jobban tudod, ki láttad a poklot,
 s engem a félelem őszintén megint:

nem csinálhatok magamból bolondot
 (láttad a több ezer fájdalom honát),
 vágyamról ezért időben lemondok,

mindenki élje le kiszabott korát.
 A ronda Kerberosz hiába vár rám,
 s Nessus, Kelainó várja ki sorát,

Rondakörmök s más démonféle ármány,
 akkor jövök csak, ha eljön az idő:
 akkor már nékem is forrhat a kátrány,

és kérdik majd tőled: – Ki az, aki fő?

XI. Meggyőzés

És kérdik majd tőled: – Ki az, aki fő?
 – „*Feleútján a földi létezésnek*”⁵
 ide vetődött, s szemének nem hisz ő?

Győzze meg hát egy vérfagyasztó ének,
 amit nem hallott még se élő, se holt.
 Jöjjenek rútabb, karmos mocsár-lények,

több szörnyszülött kell, mi valaha is volt
 és körötte jobban lobogjon a tűz,
 s ha a félelem már csontjáig hatolt

nőjön át a testén szederinda s fűz
 (sínylődjön nappal és szenvedjen éjjel),
 hogy megtanulja, kit sorsa ide űz:

„*Ki itt belépsz, hagyj fel minden remény-
 nyel!*”⁶

XII. Epilógus /Köszönet/

Ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel!
E leckét még idefent megtanultam,
ilyet költő és ember mégse szégyell

(jövömre így lesz hatással a múltam),
s köszönet ezért három mesteremnek:
előttük tisztelgek féltérdre hulltan.

S a fogas-évek szállnak, egyre mennek,
foghíjasan már ízlelgetem a szót,
ha átcsapnának rajtam is a szennyek,

a poézis vívja a végső asszót,
és a pást mellől - vagy Te, vagy Te, vagy Te-,
tőletek várom az örök biztatót:

Baranyi, Babits és tőled, ó, Dante.

¹ (XXX. 148. Baranyi fordítás)

² (XX. 28. Babits fordítás)

³ (XXVII. 119. Baranyi fordítás)

⁴ „Eredetiben '*contrapasso*': a pokolnak az a törvénye, mely szerint, ahogyan életükben vétkeztek a bűnösök, úgy bűnhődnek holtuk után.”(Baranyi ford. Jegyz. 268. old.)

⁵ (I. 1. Baranyi fordítás)

⁶ (III. 9. Babits fordítás)

Lukáts János

Hegyek alján, tornyok között...

– Nem arra megyünk! – ezzel a mondattal ébredt aznap reggel Viola. Pedig az útiterv már hetek óta készen állt. De most mást gondolt, ő volt a kocsiparancsnok. – Somoskő felé megyünk, arra rövidebb! – Lőrinc ránézett a térképre, de anélkül is tudta, Violának igaza van. – Akkor most Isten veled, Zólyom! Majd a hét végén találkozunk.

Már nyolckor úton voltak, keresztül az új Duna-hídon, aztán északnak a nógrádi dombok között, ezek mintha előlegezni akarták volna a Tátrát. Viola és Lőrinc már melengette magában a látványt: – Aki előbb látja meg a Tátra taraját, kap egy csókot a másoktól!

A somoskői várban kilenc éve jártak, a fehér mészkőolvadékot (vagy mi is az?) Lőrinc akkor megsimította a tenyerével, hogy elhiggye valóságát, most csak el-suhantak alatta. Füleken Viola óvatosan megmorzsolta az útimarsall fülcimpáját, a hozzá közelebb eső bal oldalt.

Harsogóan zöld erdők között kanyarogtak, a dombok egyre magasabbak lettek, a völgyek egyre mélyebbek. A dombok lassan hegyekké nőttek. A völgyek alján apró faluk, domboldalba kapaszkodók, itt-ott már gerendaház. Az út a városokat mintha tapintatból elkerülte volna, inkább mellettük kanyargott, a széleken, hogy ne teljék az idő megállással, mert akkor, hajjaj... Ezek a kedves helyek (Losonc, Rimaszombat meg a többi) most csak afféle útjelző városok voltak (Óh, de csúnya szó!), csak az idő lehet olyan kegyetlen, hogy ilyet kitalál.

Életük korábbi napjaiban mindketten járták a maguk útját, ezek az utak a Tát-rához is el-elvezettek, sátor, gyaloglás, városmustra, ki maga, ki társasággal, családdal. Húsz éve, harminc éve, az idő múlik, az élményből idővel emlék lesz. Attól még megmaradhat élménynek, az időnek is ellenáll. Ki tudja, hogy van ez...

A hegyek már igazán magasak voltak, – Ez az Alacsony-Tátra – mint magától értetődőt közölte Viola, Lőrinc háborgott: – Hogy lehet egy ilyen fölséges hegy-ségnek ilyen lealacsonyító nevet adni, jó, hogy nem Mély-Tátrának mondják. – Viola rosszálló oldalpillantást küldött az útimarsall felé. Dobsinánál Lőrinc dideregni kezdett, mint amikor a jégbarlangban járt. Máig nehezen hitte, hogy az valódi jég volt, pedig Viola is bizonygatta. A barlang körül emberfalka nyüzsgött, anorákban, bundakabátban, odakinn harsogó hőség vibrált. – Ezek talán... – Ezek kíváncsiak a nyári jéghidegre.

Alagútba futott be az út. – Ne ijedj meg, Lőrinc, ez nem a jégbarlang! – hang-zott Viola. Lőrinc hallgatott, és fölszegte a fejét. Aztán kirepültek a napfényre. És a távolban, ott fenn, szemben velük... – De hiszen, az ott a Tátra! – egyszerre

kiáltották, maguknak, egymásnak. Elcsattant a két csók, ami aztán egyetlen csók lett.

Pompás tarajak, tépett kőüstökök, vicsorgó sziklafogak, fölöttük álomhordozó felhők. A felhők ölelgették és szorongatták a csúcsokat. Elkendőzték és eltagadták, aztán egy pillanat múlva úgy eltűntek, mintha sose jártak volna a Tátra felé. Talán a völgybe húzódtak, tűnődött Lőrinc. A felhők persze a völgybe is húzódtak, de csak egy töredékük. És ott szépen el is enyészett, attól kezdve ködszítálásnak hívták őket, néhány percig. És a felhőélet és a felhőjárás kezdődött előlről, és bizonyosan soha nem lesz vége.

Poprád már közrefogta őket, vagy ők vágattak bele nagy óvatossággal. Poprád tiszteletére Viola bekapcsolta új, hárombetűs csodamasináját, amely dörmögte az utat, pedig még sose járt Poprádon, Lőrinc nagyon bizalmatlan volt az ilyen miniatúr ördögszerkezetekkel. Azért keresztülkormányozta őket a városon, abban a negyedórában ő volt az útimarsall. Lőrinc elnézte neki.

A Magurska utca Poprád legtávolabbi utcája volt, kertváros, családi házakkal, a háziasszony már várta őket, és integetett nekik. Ő bizonyára szlovák volt, Viola és Lőrinc biztosan magyarok. Angolul beszéltek egymással. A Muki kocsi megpihent a ház előtt. Az emeleti szobából óvatos kilátás a Tátrára. Öt órát ültek, most járnak akartak, akár ugyanannyit. Aztán neki... minek is? Hol is van az a nevezetes *vonatka*, amit tátrai villamosnak neveznek már több mint száz éve? Igen, az elektricska!

- Te láttad?
- Én nem, de ott kell lennie valahol.
- Én a nagy vonatot láttam, annak a hídján átjöttünk.
- És akkor ott én láttam valamit. Olyan izét, keresztbe.
- Na, hát az az. Induljunk.

Viola jobbra indult, Lőrinc balra, győzött a jobb, arra mentek. Nem volt közel, nem volt messze. Régi, polgárias terecske, a hársfák mögül templomtorony, egy patak fecsegett a tér oldalánál, nem a Poprád folyó volt, hanem a Velicky-patak. Ott a sínek, ott a keresztbe izé! Tévelyegtek, közeledtek, megérkeztek. Bátor építmény, a pályaudvar tetejére, derékszőgben egy másik pályaudvar, a vasút fölött a villamos.

Félóránként ment a villamos, húsz percük volt. De most már igyunk egy kávé... Szörnykávé volt. Jegyet vettek, Viola előkapta angolságát, a villamosjegyáros értett a szóból. Fölmentek a peronra, remek, piros villamoskocsik, magas páholyülésekkel. A villamos elindult, némi késedelemmel. Egyetlen sínpár hozta-vitte a szerelvényeket, be kellett várni a szembejáratot.

Alapos izgalom telepedett közük, a Tátra szinte benézett az ablakon. Vidáman hangos nyaralóváros volt Ó-Tátrafüred, a többieknek Sary Smokovec. A kirándulók viháncoltak, a turisták fegyelmезetten baktattak fel a hegybe. Grand Hotel, kis szálló, panzió, vendéglő, bisztró, söröző, coffee. És nevek: virágok, állatok ne-

vei, szép asszonyok nevei (rakott szoknyában és tarka főkötőben), keleti és nyugati vagánylegények nevei (villogó fogsorral és jobbára kolttal). És zene, vagy az a fajta zörejegyüttes, amelyet ma ilyen néven neveznek. – Itt jártam!, Hát persze!, Itt kell lennie!, Akkor ezt így hívták! – emlékeztek, tétováztak, hogy emlékezzenek-e, nem kell mindig emlékezni. Néha jobb örülni a pillanat élményének. Medveszobor bar-na kerámiából, mormotaszobor világos farönkből, szegény mormota. Ők pedig a zergét választották: Kamzik, magyarul zerge. Oda is volt rajzolva, kajla szarvval, méreates fogakkal kacagott a zerge. Viola pizstrágra vágyott Zergééknél, Lőrinc a káposztás sztrapacskát kóstolta. Reggel óta nem ettek, ideje volt, a pizstráng és a sztrapacska inni is kért. A villamos aztán leröppent (ledöcögött) velük Poprádra. A szállással kedvezménykártya is járt a Velicky-téri szlovák–francia kerthelyiségben, kihagyni semmit sem szabad. U Septima, vagyis Monsieur Septimnél, nagy kerti asztalok, nagy korsó sörök. Aztán hazaballagtak, az öt órai autóban üldögélés után megvolt az öt órai hegyben járás is. El kellett volna még rendezni a látványokat, az élményeket, de inkább aludni tértek. A Tátra éjszakára nincs kivilágítva.

A tegnapi beköszöntés után ma komoly – így mondják egyesek – *csúcstámadás* történt. Viola és Lőrinc inkább baráti látogatásnak érezte, húsz, harminc év után. Bekopogtatás, itthon vannak-e Tátráék, régi vendég érkezett. Aki esetleg csak fel-integet a földszintről. A Magisztrális út még mindig megvan, köveit azóta, hej!, de sokan koptatták. És a kőből kirakott szélesebb utat végtelennek tűnő, apró szerpentinek keresztezik, vagy inkább kígyózzák keresztül, lefelé és fölfelé. Mind a ketten kaptattak-baktattak rajtuk hajdan, ifjúságuk idején, most fejcsóválva nézték, hogy ezek a mai öreg turisták (meg a hozzájuk csatlakozott fiatalok) milyen lassan lép-kednek, de meg nem állnak semmiért. Ők a lábuk elé néznek, Viola és Lőrinc (meg ma délelőtt, mondjuk, még százötven) a csúcst szemrevételezte, amelyhez csak be kell pattanni a kabinba, és az már fel is röppen velük. Hát melyik a csúcstámadás? Mit szól mindehhez a gyalogló, mit a kabinozó, mit a Magisztrális? Hogy a Tátra-csúcs mit szól hozzá, majd ma délelőtt kiderül!

A Lomnici-csúcst célozták meg (mi mást?!), de arra már napokkal előbb kellett volna jegyet váltani. A lanovka oda két- (legfeljebb négy-) személyes kabinnal jár, és nagy óvatossággal, de 2634 méteren meggondolandó a sietség. Ha szél támad (márpedig arrafelé bizony gyakran *támad* a szél), a kabin megáll. Néha percekig nézték letről, halad-e az a csúcstámadásra indított üvegdobozka, vagy egyhelyben tőp-reng (mondjuk: tíz perce). Lassan és messziről követve egymást, naponta (mondja Lőrinc) aligha vihet fel ötvennél több embert, jelentkező pedig volna akár ötszáz is. Akinek sürgős, menjen fel a maga lábán a Lomnici-csúcsra. Bizony szép is az, sőt a lehető legszebb, bakancsban, hátí holmival, telve elszántsággal felkígyózni a kőből rakott ösvényen. Ha még egyszer harmincévesen... ha egy hetük volna, rábeszelnék

egymást, magukat. Most marad a lengő kabin, de az is csak majd szombaton, szombatig pedig ők már messze futnak.

De a lomnici fennsíkra (van neki rendes szlovák neve is!) jár fel a kisebbik kabinvasút, gyorsan, folyamatosan. Lenn augusztusi hőség, odafenn kapkodnak a pulóver után – gyakorlatlan kirándulók, tapasztalatlan turisták módjára. A Tátra-gerinc nem sokkal húzódik a fejük felett, azért oda sem könnyű feljutni. Ott fenn aztán olyan a látvány, mint sehol a széles Közép-Európában. Dél felé a szelíd Tátra alja, a poprádi sík, az ember a fejét csóválja: hogyan nőhetett ki ez a sziklaóriás abból a jámbor lapályból. A gerinc túloldalán pedig az ásító szakadékok egymásba érő sora, ezer-kétezer méteres sziklafalak. A mélyükig nem látni le, ahol talán apró tavak tekintenek föl a kék égre. Vagy éppen a felhőóriások szemlélik magukat a kicsiny tengerszemekben.

A síkság embere fölfelé néz, ha felhőt akar látni, a tátrai óvatosan sandít maga körül. Elképesztő dolgokra képes a felhő. Színe százféleből szövődik egybe, a fehér és a fekete között egérszürke, galambszín, ólomszürke, haboskávé, kútmély-sötét és maga a Nirvána. Ezek az árnyalatok egymás mellett-fölött mozdulatlanok – és pillanatonként változnak, tűnnek el és elő, nyelik be egymást. Többnyire az egész eget megszállják, aztán lehömpölyögnek a völgybe.

Na, szóval, fel a gerincre! Lenézni a rémület kedvéért, érezni, hogy hívogat-szívoogat a mélység, madár szeretne lenni a hegyben járó, hogy felülről lássa a mozdulatlan mélyet, hogy maga is mozdulatlan legyen a mélység fölött. Azért madár sem jár erre sok, minek is járna: szárnyára permet hull a ködből, ennivalót egy falatnyit sem talál, mindent látó szeme megszokta már a szakadékot, a mélység kavicsgörgetegét. De biztosan vannak nem a hasznot leső, csak a szépségre áhítózó madarak is, egy-egy szirti sas, kis sólyom vagy a szép nevű hajnalmadár.

Egymás mellett állnak, de külön úton járnak, Lőrinc bátrát mutat, Viola óvja-csitítja. Képek: előbb a szemnek, aztán a fényképek már az utókornak.

A gerinci úton találkoznak gyalogosokkal, lanovkatárrsal, aki már bejárta a gerincút több zugát, mások a Lomnici-csúcs felé indulnak, csak előbb még itt próbálják ki járójzmaikat. Ismeretlenek bizalmasan tekintenek egymásra, most mind ugyanazon célért gyűltek össze itt a kősoron, a látvány hívására. Egymást, magukat fényképezik, de jobbra, ami nem mozdítható innen: a távolságot, a szabadságot, az egyedüllétet, a szépséget. Ki hogy nevezi, de legtöbben csak Tátrát mondanak.

Hahó, az a csík ott, az a zord vonal egyre mélyebbre száll, már az óváros tornyait érinti. És fölötte sűrű a köd, alighanem vihar lakik benne. Megdördül a mindenség fölöttük, kipattan egy-egy villám, a dörgéstől lejjebb gördül egy-egy kavics. A gyakorlott turisták nejlonkabátot, kapucnit kapnak elő és öltenek magukra. – Aggályos népek! – gondolja Lőrinc, Viola szerény gumikabátját borít a vállára. Dörög az ég, dobog a föld, szikrázik a szikla: jégeső, borsónyi, kerek jegek surrannak, pattannak,

a tarkókat kemény csapások érik, Lőrinc félti szemüvege világát, nem tekint fel a jégzivatarra. De kitárt markába pillanatok alatt nyolc-tíz jég szem gyűlik össze, Lőrinc nemes egyszerűséggel a szájába csapja a jegeket. És futnak, mint mindenki. Mint mindenki a kétezer méter magasban tántorgó-kígyózó kőösvényen, kis léptekkel, nagy csúszásokkal a nyakba zúduló özönvíz elől. A hátizsák alatt marad egy tenyérnyi hely száraz és meleg, a többi... a többi néma lucsock. És hideg, ez néhány perce még jégfelhő volt, aztán jégeső, aztán tessék, itt nyargal le a karomon, a hasam alján, az embernek sikítani volna kedve, aztán inkább nevetni kezd.

Meglett urak, megfáradt asszonyok nyargalnak, egymásba és a szirtekbe kapaszkodnak. Lőrinc bölcs megfontolással egy sziklabiltozat alá rántja Violát, előttük eső, mögöttük szikla, most légy okos, tátrai vihar! Aztán, mikor az utolsó turista is elbotorkált mellettük, megrendül az önbizalmuk, nem jó vihar elől menekülők közt utolsónak lenni. Egymás kezét szorongatják, az egyetlen melegség, nagyon sokat számít. Már csak a futók hátát látják. És úgy háromszáz méterre egy hitvány kis fészeralját, ahová minden turista menekül. Nagyon jó kis fészeralja, miért vagy olyan messze, ugye beférünk, csak még egyszer száraz lábbal. A fészeralja zsúfolt, a szélsők áznak, a belsők fulladoznak, Lőrinc maga előtt tolja Violát, Viola maga után húzza Lőrincet, az ötven menekült között elfér a két utolsónak érkezett. Csuklyák, bakancsok, ázott szakállak, csepegő kendők, de mit számít mindez, ide értek, megelőzték, megúszták a magashegyi riadalmat. Kisandítanak a fészeraljból, a Lomnici-csúcsból semmi sem látszik, felhő gomolyog, most éppen hófehéren. Talán nem is felhő, de felhő bizony, már szürke, és nyirkos ujját nyújtja felénk. Aztán feltámad a szél, és tisztára söpri a csúcst. Oldalt a lanovka kocsija, kettőt-hármat is belátni, üresek és unatkoznak. Miközben a szél nagyokat lódít rajtuk. Amíg szél van, nincs indulás, hajjaj.

Aztán a szél eláll, az eső kifárad, a felhő marad, de ki törődik már a felhővel. A legbátrabbak (a legtüreletlenebbek) kipattannak a fészeralja ötven ácsorgója közül, hátha ők lesznek az elsők a kabinoknál. Lassan a többiek is, igen, megindul a fülke, szél nem fújja, kitárul az eső áztatta Tátra-oldal. Az eső, a köd, az olvadt hóle csordogál lefelé, a sziklarepedések megannyi vízesés lesznek. A mélységbe lenézni riasztóbb, mint a magasságra föltekinteni, ennek a talmi bölcsességnek most ékes bizonyítékát látják a lábuk alatt. A szél elpihent, a hideg serényen bújik a nyirkos ruhába, vacognak, dideregnek, de legalább is összebújnak, akik összetartoznak. Így van rendjén, és – végre! – itt a kötélvasút alsó állomása.

Másfajta világ, az ijedelmet megúsztók vidám kavalkádja. Úgy tízszer annyian nyüzsögnek a kedélyes melegedőben, mint ahányan vacogtak a sziklagerincen vagy a fészeralján. Volt, aki csak idáig bátorkodott fel, hogy az ablakon kikukkantva lássa a csúcst, volt, aki félt a természet mai zord kínálatától, volt, aki vidám kikötőnek érzi a csinos kávézót, ahol a lélekmelegítés számos eszköze között válogathat. Lőrinc megpendíti, hogy ilyenkor a boróka párlata nemcsak stílszerű hegyi ital, de a

kedélyre is jó hatással van. Viola ért a szóból, dupla borovicskával tér vissza – Lőrinc számára, de azért a maga jogát is érvényesíti. A gyermekhad sivalkodik és rohangál, a szépkorúak ma elnézőbbek, a megpihentek egyszerre az éhségre panaszkodnak, de még a kártya is előkerül.

Azért a didergők még a mellüket csapkodják dupla kézzel, bakancsukkal dobognak, és húzódnak a huzatmentes sarkokba. Viola cserkészszútra indul, a hideg ellen itt, a hegytető gondúzójében meleg holmikat árusítanak: sapkát, kesztyűt, zoknit, kinek mije készül lefagyni. Dicséretes gondolat! Tátrai motívumokkal, zergemintával, hószínű bojtjal. A vásárlók mellükhöz, arcukhoz szoritják a váratlan, száraz, szótt-font holmikat. Nevet rajta, aki dédelgeti új szerzeményét, és aki látja a másik vacogó örömét. Viola a háta mögé dugja kezét, – Ez a tiéd! – szól, és Lőrinc elé tár egy fekete gyapjúzoknit, rajta zöld színű két bagollyal. Lőrinc rikkant egyet, mint szokott, és már húzza is lefelé csuromvíz cipőjét. A bagoly aztán egy-kettőre megszáritotta Lőrinc bokatáját, de még a kedélyét is felvirágoztatta.

Az ó-tátrafüredi bazársor mérhetetlen találékonyssággal kínál csalétket szemnek-szájnak, zsebnek, megőrzésre, eldobásra, a perc örömére. Aki járta a Tátra csúcsát, annak is, aki nem – annak talán még inkább. Tátra helyett... Viola – mint legtöbbször a bazarbarátok közül – a „kezével néz”, csak egy érintés, aminek elviszi az emlékét.

És akkor találkoztak a tátrai medvével, valóságos, barna bundás, gombszemű medvével, gondosan kivarrott körmökkel, két és négy lábón megglenni bíró medvével. Az ujjak érintéséből simogatás, aztán dédelgetés lett, aztán a roppant dilemma, hogy a sorban álló tucatnyi medvefi közül melyik legyen az, amelyik eljön vele. Most azonnal és visszavonhatatlanul. Viola nem tudott dönteni a medvék között, de medvére szükség volt. Maradt egyetlen lehetőség: döntsön Lőrinc, ő úgyis nagy barátja az élővilágnak. Lőrinc nem akart volna medvét, de miután rámutatott (mert végül mégiscsak rámutatott) az egyikre, azonnal meg is szerette a maga választottját.

Viola már több világtárlásból tért meg ilyen-olyan jószággal gazdagodva, legutóbb Pápáról egy kékfestő macskával, kackiással. Most medve... Igen ám, de hogy hívják, hogy emlékezzék őmedvesége a helyre, ahol egymásra találtak Violával. – Lomnickó lesz! – és a medve sorsa elvégeztetett, Viola karjaiba került a bazárlét után.

Mindeközben Muki kocsi pihen és elmélkedik a vendéglátó ház oldalánál. Miféle népek is a gazdái, akik időnként megrohanják őt nagy szeretettel, aztán rá se pillantanak napokig. Gazdái – gondolja Muki – nem fiatalok, nem öregek, nem gazdagok, de nem is szegények. Bár mindezt csak ők állítják magukról, de Muki a gazdái szavát kősziklabiztos igazságnak érzi. Nem tudósok, legföljebb értelmesek, nem történészek és nem régészek, nem növényészek és nem kőbúvárlók. Még bizony Violának és Lőrincnek sem hívják őket – (így tudja Muki!) –, e két nevet egymás és a maguk örömeire találták ki, és hogy a világot egy kicsit megtréfálják. Viola az iskola örök

szerelmese és zord kritikusa. Az iskolában bölcsen szigorú, odahaza gyakran olyan, mint egy vásott diákgyerek. Lőrinc többnyire a papír előtt görnyed, azt mondja ír, mély értelműt és szívhez szólót, ebből többnyire nyúlfarknyi balgaság lesz. Akkor Lőrinc átül a könyv elé, és bánatában-örömeiben olvasni kezd. Harmadik nincs... Dehogyan nincs! Ilyenkor felpattannak a székről, megrohanják a Muki kocsit vagy a százkerékű vonatot, és elutaznak. Jártak már Velencében és a svájci Alpokban, Prága tornyaiban és pincéiben, a Balaton-felvidék kötengerében, az Őrségben és Zemplén erdőiben. Szép helyeken – együtt, talán így kell ezt mondani. És elteszik maguknak, amit láttak. És beleépítik – Viola az iskolai napokba, Lőrinc ama félig teleírt lapokba. Így kerültek most ide! Én is – fejezi be mára a gondolkodást Muki kocsia.

Szepesszombat valaha Poprád közelébe esett, öntudatos középváros volt, ahol az utak már északnak fordultak, bár alig volt messzebb Poprádtól egy felhőhossznyi-val. Bizonyosan szombati napokon tartották a hetivásárt, szombaton vásározni jó, akkor a népek ráérnek. Poprád idővel benyelte Szepesszombatot, ma a város egyik kerülete. A főter szép, a templom a középkori csodák tárháza, hátoldalát harangtorony védi. Szent Györgynek ajánlotta az építője, neki faragta az oltár harcias szentjét, neki az Utolsó Vacsorát – ama Lőcsei Pál mester. Tíz esztendővel a mohácsi vész előtt! Azóta él, azóta áll, azóta int... mire is? Aki megnézi – megérti. Hőse a menynekbe tekintő lovag, a kardja hatalmas, a ló csodálatos, a sárkány förtelmes. Ahogy lóhoz és ahogy sárkányhoz illik. Lovat festeni – festők és értők mondják – nagyon nehéz. Szent György lova remekmű.

A szárnyas oltár műremek. Szinte faragott palotává növekszik, számtalan tornyocskája az ég felé mutat. Az ég alatt, Szent György alatt (a ló alatt és a sárkány alatt) amaz Utolsó vacsora, tizenhárom figurája elképesztő változatossága a szepesszombati, a poprádi, a Tátra aljai világnak. Bizonyosan a téren-utcán szembejövő polgárnépeket állította modellnek Lőcsei Pál mester. A szem, az arc, a kéz, de még a meztelen talp is megannyi egyéniség (ez utóbbi kikandikál az arany köntös alól). A néző ámul, a szépségtől megindul a könnye, a falatozó s némiképp aggályos apostolok láttán azért a mosoly is előkerül idővel.

A felvidéki főterek példásak, felső harmaduk közepén a templommal, arra rátekinthet az összes főtéri ház, onnan rálátni az összes főtéri házra. Nem a gótika csipketornyai ezek, hanem erődtemplomok, körfigyelővel és leső ablakkal. A templom mögött pártázatos torony. A templom (és a torony) védi a főteret és védi magát, ha a szükség úgy kívánja. A tűzvész nehezen közelíti meg, az ellenség hasonlóképpen. Tűzvész volt errefelé sok, főként a zsidó időkben, ellenség is bőségesen, bár a török idáig már nem ért el.

A főter alsó harmada jobbára park, fával-paddal, a szomjazónak szökőkúttal. A szepesszombati főter parkjában fehér mészkő emlékmű, három oldalon magyar

nyelvű szöveg, a negyedikén évszám: 1848. Fölötte feketével szlovák felirat: a szabadságharc emlékére. Körüljárjuk, a környéken jószerevével az egyetlen magyar nyelvű emlék. Talpazatán koszorú szerénykedik.

A főtér házai példás rendben, szigorúan vonalban álló, egymáshoz sorakozó polgárházak. Azonos méret, azonos megformálás, megtartásukhoz talán a jobb érzésű Európa is hozzásegített. Belépésre hívogatnak: kávézó, bisztró, reggeliző, söröző. A ház elé kihordott székek, apró asztalok, napernyők – eső ellen. A főtér túloldalán boltocskák: ruhacicoma, emléktárgy, ékszerféleség, táska, toll- és papíráru. Ritkán hivalkodó, éppen ezzel biztat bekukkantásra.

Lőrinc fölkapja a fejét és felkiált: – Hahó! Egy ismerős! Oda nézz, Benyovszky Móric kávéháza! Ott a neve a táblán. – Böngészték a szlovák nyelvű feliratot, a „Madagaszkár királyát” kiolvasták belőle. A kávé a tiszteletére itták, de Lőrinc közlékeny lett: – Negyven évet sem élt meg. Errefelé született. A zord királynő elzavarta, szerzett magának saját királyságot, igaz, a világ túlsó végén.

– Az akkor még a béke szigete lehetett – kockáztatott véleményt Viola.

– Elmondom, hogy láttuk a tábláját, hogy őrzik az emlékét Szepesszombaton.

– Kinek mondd el?

– A dédunokájának. A lányom egy padban ült vele az iskolában. Lehet, hogy ükunoka. De roppant büszke a nagy ősré. Büszke, vagyis nem mondja...

– Na, hallod, királyi vér... Szóval, a lányod hercegfiaakkal járt egy iskolába.

– Ezzel az eggyel.

De most már mentek a téren át. Járhatott erre Móric gróf is, úrfi korában. Például, amikor Lengyelország felé menekült. Nem ő volt az első magyar bujdosó, de nem is az utolsó.

– Akkor, hát, most rajta! El a Tátrától?

– Ugyan, a Tátra nem ereszt! Most hegyesszögben látod mind a Tátra-csúcsokat. Nézz ki gyorsan bal felé.

– Talán most mégsem! – a kocsi parancsnok az utat szemlélte.

– Pedig most szép fehér, több rajta a hó, mint tegnap volt, és hívogatja az erre járókat. Különb is: augusztusi hó – megfürödni jó!

– Kiszállsz, megnézed?

– Maradok! – Lőrinc feszengett. Emlékezetében még Szepesszombat főoltára nyitotta-csukta szárnyait, de ujja a térképen már a következő várost hozta közelebb:

– Tudod, hogy a *Késmárk* név sajtpiacot jelent?

– Azért ma nehéz elképzelni, hogy egy város erről kapja a nevét.

– Sok sajt, nagy piac... És Késmárkot nem zálogosította el Zsigmond király, mint a bányavárosokat.

– Milyen király az, aki felkínálja a legértékesebb városait, hogy idegeneknek fialjon?

– Övé volt az ország és a hatalom...
– De nem a dicsőség! – Sűrű erdők, sasfészekvárak, afféle meseország. Mellettük folyó habzott... – Melyik folyó ez?
– Még mindig a Poprád.
– És hová ömlik? Aki eltalálja, kap egy csókot, mint tegnapelőtt a Tátráért!
– A Hernádba!
– A Dunajecbe! – csak néztek egymásra, vajon ki fogja ezt eldönteni? Bár... egy folyóért egy csókot...!
– „Suhog a szél Késmárk felett...” – sóhajtott a hajdan volt bujdosó nóta.

A főtér oldalánál talált Muki megfelelő pihenőhelyet. A főtéren minden megvolt, aminek egy főtéren lennie kell. De valahogy mégis... A térsarkokból nem négy volt, hanem tizennégy, derékszögű alig volt valamelyik. Mint ahol nem a szabályszerűség a legfőbb rendező elv, hanem talán a játékos kényelem! A hátulsó (talán az északi) oldalon vár vigyázta a főtér rendjét, igazi vár, szigorú bástyafallal, toronnyal, kapuval. Mellette a régi piac (talán itt árusították a sajtot), a városháza mellett a Vigadó. A Szent Kereszt-bazilika gótikus ugyan, de tornya csak négy apró tüskével mutogat az ég felé. A torony a templom mellett (és nem mögött!), de reneszánsz torony (pompás hármassablaksorral).

A Szent Pál-templom már egyenesen barokk ízlés szerint épült, sőt a Lutherhitűek istenháza is a XIX. században. Mintha itt nem állt volna meg az idő. És a hangulatos Cipszer (Zipser) Múzeum, teteje bizonyosan zsendely. Szóval még élnek Késmárkban cipszerek, vagy legalább számon tartják őket.

– Thököly! – jutott eszükbe – a még Rákóczinál is száműzöttebb fejedelem.
– Messze, Törökországban halt meg, kétszáz év után került vissza Késmárkba, itt született. – Tudták mindketten, egymásnak mondták fel a történelemóra mára rendelt fejezetét. – Mintha kétszáz év után győzött volna az igazság, ha létezik ilyen. 1906-ban, amikor Rákóczit Rodostóból, Zrínyi Ilonát Nikodémiából hozták Kassára, a dómba. Ők katolikusok, Thököly lutheránus, őt a téglaszínű, tornyos késmárki templomba temették, a főtér déli oldalán.

Elhallgattak, elindultak, aztán a városon kívül Lőrinc eltöprengte: – Azt hitték, hazakerültek. És hozzámormolta a bujdosóének végző sorát: – „Édes hazám, Isten veled”.

Innen már egy karnyújtásnyi a határ.

Bártfáig alaposan kikanyarogja magát az országút. Majdnem áttéved a szomszédba, az út menti árok bal partja már lengyel föld. Bártfa bárdokkal vagdalt erdőt jelent, nyilván más jog és kiváltság volt a bárdra, más a baltára. Bártfát egyébként a felvidék ékszerdobozának mondják, bár az elnevezés több más városra is ráillik.

A főtér Bártfán is főtér, ha némiképp más formában is, mint más városban. A

templom a gótikus erődtemplom ritka szép példája, amely azonban fején hegyes zsindeleysüveget hordoz. És a toronyba föl lehet menni! De föl is kell menni! A templom maga Szent Egyed nevét viseli, volt-van népszerűsége Közép-Kelet-Európában, Erdélyben, a Dunántúlon és Eger közelében. A segítő szentek egyike (de hát melyik nem az?!), juhászok, koldusok, betegek gyámolítója. És a vadaké... Átlőtt oldalú szarvassal ábrázolják, amelyet remetebarangjában gyógyított. Napjainkban talán nagyobb ismertséget kellene teremteni személyének, bizony volna tízennyi gyámolítandó is!

A templom gazdagsága lenyűgöző, képek híján aligha írható le. A szárnyas oltárt kétszer kezdte Lőrinc számolni, beletévesztett, röstellte magát, miközben ámuldozott. Az oltár előtt, már az első padosor fölött háromszintes golgota, figurái emeletnyi magasan függenek a hívek (nézők, ámulók) feje fölött. Krisztus ontja véré-t-könynyét legfölül, fél szinttel lejjebb a két lator, a kereszt tövéen Mária és János, a széleken angyalok. A feszület-konstrukció alulról és hátulról is szemlélhető, a részletek pontosan kidolgozottak, ahogyan ritkán (festménynél szinte soha nem) látható.

Valaha – mondják – az oltáron (valamelyik oltár valamelyik alakjaként) állt a két magyar szent király, István és László. A menny felé emelkedő két, arannyal dúsan borított festményt ma a nagykapu két oldalán láthatjuk, mint akik némiképp szembe néznek a művészet és a gazdagság tobzódásával. A képen ott a nevük is, latin alakban.

Szóval a torony... Alattuk kitérül a város, a haragoszöld hegyek egymás fölött, a Tátra már valahol a hátuk mögött. És ott, szemközt, az a zárkózottan is pompás építmény? Az volt a városháza évszázadokon át, mára múzeum-má szelődött, a városháza idővel egy nagyobb épület lett. A tornyon páncélos vitéz áll, alabárdal, alatta aranyóra, alatta virágkehelyben a hajdani magyar nagycímer.

A templom oldalánál harangok sorakoznak, bronzóriások.

– Bártfa a földön tartja a templom harangjait? – Viola meghökken. A harangok aztán bemutatkoznak: – József, János, mi a régi harangok vagyunk, nehezek már a toronynak. Itt a helyünk.

A harangok tiszteletbeli személyek, saját névvel... És úgy mondják: ebben vagy abban a toronyban *laknak*. Lőrinc nem régen tudja ezt, tavaly olvasott az egeri harangokról, most pedig a bártfaiakkal próbál szót érteni. A János harang barátságát keresi, egy százforintos érmével megkocogtatja, a harang zendüléssel válaszol. A harang lendítéséhez, megkondításához ugyancsak bonyolult nyakbéli szerkezet szükséges. Lőrinc ágaskodik, hogy keresztüllásson a bronzkellékek fölött. A két harang előtt, a tér kövezetén tábla: szlovák és angol nyelvű, Viola ott térdepel a tábla előtt, valójában a harangok előtt, János és József előtt. – Szóval itt laknak... És es-ténként fölmennek a toronyszobába?

Vártorony és bástyásor azért itt is övezi a főteret, – nyilván a szép, öreg városházát tartották vigyázó szemmel. Ahol a törvényt hozták, és azt végre is hajtották.

Mennek húsz lépést, és Lőrinc lába a bártfai földbe gyökerezik: a városháza előtt egy hóhér réműletes szobra. Vágótönk előtte, kezében élesre fent bárd, nyakazásra való. A hóhér tartása arra vall, hogy most éppen gyakorlatozik – talán a holnap hajnali munkához. A tér gyerekei visítva rohannak a tönkhöz, és kacagva hajtják fejüket a hóhérbárd alá. Lőrinc berzenkedve elfordul, neki inkább a harangok, Viola ugrál: – Ilyen úgy sincs több! – és kattogatja igazlító fénymasínáját.

A főtéri házak falán gyönyörű festmények: szentképek, életképek, pillanatképek. A tér fái között emberméretű faragott hársfa figurák: juhászok, hegyi rablók, – a hegyek lakói és az ő riogatóik. De talán még Attila király is ott őrködik a különös csoportban. Viola a térközépen, a kockaköveken ül és álmélkodik. Gyönyörködik: ennyi illet együtt talán még sose látott. Lőrinc még föltekint barátjára, a templom huszártornyára, aztán kocsiba! Hosszú még az út Eperjesig!

Hegyek között kanyarognak, jobbra dél felé, a Tátra távolodik, balra tőlük a Kárpátok előbércei közelednek. Eperjes a nagyvárosok egyike, kereskedőváros volt ő is, középtájon Erdély, Lengyelország és a királyi Magyarország között. A történelem nem kerülte el, sőt... Itt hagyta véres névjegyét Caraffa, palotája volt itt a Rákócziaknak, vívott csatát itt Görgey, és talán Eperjes helyett bombázta Kassát. A vallásszabadság hiteles őrzőjeként található itt a lutheránusok, a görög katolikusok egy-egy központi temploma, sőt a pravoszlávoké is. A Szent Miklós-templom a *Kassai Főegyházmegye társszékesegyháza*, ismert búcsújáráhely.

Mindezeket felidéznek útközben, s idéznének még többet is, de, íme, itt a város. Az orsó alakú főtér kezdetén Jézus szobor emelkedik a magasba, két kezét az érkező elé tárja. Caraffa „működésének” színhelyén ma a Boldogsasszony szobra áll, emlékeztül a kivégzettekre. A Rákócziak pártázatos kastélya ma múzeum, a város gazdag műemlékekben, megőrzött és megújított épületekben. Lőrinc az eperjesi opálbányák után érdeklődik, amelyek egyedüliek Európában, szívesen elböngészne arrafelé, de ma valahogy mégis „opáltalanul” marad.

A nagyváros azért nemcsak méret, hanem tartalom is, a kereskedelmen és idegenforgalmon kívül a kultúrának, az építészetnek, az oktatásnak is helyszíne Eperjes. Csak éppen nehéz elhagyni, a Muki kocsi kétszer is utat téveszt, míg végre rátalál az autópályára Poprád felé. A lemenő nap most szemébe süt Violának, kitarulkozik a hegyek alja, völgyek mélye, várak, tornyok integetnek. Ők pedig szólnak, egyszerre, egymásnak: – Nem létezik, hogy ma még egy város legyen...

Búcsúvacsora, búcsúreggeli. A vendéglátók ámuldoznak, hogy vendégeik mennyi mindent láttak, és sorolják fürge angolsággal, mit nézzenek meg még föltétlenül: – A poprádi templomot a toronnyal, a főtéren. – Ők már szinte nevetnek, de persze hajlanak a szóra, Poprádot úgysis megkedvelték. A poprádi főtemplomot is Szent

Egyedről nevezték el, bár Egidiusnak mondják. Kisebb és régibb, mint amelyeket tegnap láttak, és vigyázzák, zárva tartják. Szépséges, korai gót istenháza, középen sokszögletű, testes oszlop tartja. A falon festmények, amelyeket részleteikben megmentettek a vakolat alól. Az oltár fölött Krisztus a kereszten, a kék-szürke háttér előtt (talán a menny, talán a földi szenvedés sötétje). És világos (majdnem fehér) embertestek: talán apostolok, talán angyalok. Kezek, glóriák, az oltár magasságában a torinói lepel, két angyal vigyázza – szinte eredeti szépségében. Az oldalfalakon, a boltozaton is összefüggő képek, képtörédek, közel egy évezred művészeti remekei.

A templom mellett – természetesen – méretes torony, benne áhítat és profánság közös tanyán: a presszóban végre utasnak is élvezhető kávé, a kávéfőző kisasszony ékes angolsággal fecseg a korai vendégeknek, ebbe még Lőrinc is belefolyik. Biztatja őket: fölmehetnek (fölmászhatnak) a toronyba. A torony barátságosan vaskos, talán ha három emelet, a harangok itt benne *laknak*. Lőrinc barátkozik, kocogtat, és láss csodát: az egyik harangon magyar nyelvű szöveg: „Megszereztetett az 1844 iki tűzvészkor elolvadt nagy harang elárverezett érczének árából öntötte Walszer Ferenc Budapesten. 1680. sz(ám)”. Harangok elmúlása és feltámadása...

Nevetve és megnyugodva távoznak Poprádról, de nem ahová az olvasó várná: hazafelé, hanem vissza Lőcsére! Ki nem maradhat a városok sorából. Lőcse közel fekszik Poprádhoz, a szepességi *városok szövetségének központja* volt, nagy hatalommal és befolyással, sok pénzzel, némelykor véres háborúval (például Késmárk ellen). A templomot Szent Jakab tiszteletére emelték, a valaha készült, talán legmagasabb szárnyas oltár Lőcsei Pál munkája, aki tíz éven át dolgozott élete fő művén, ahonnan a nevét is kapta (a valódi nevét nem ismeri az utókor). A Madonna, Jakab (bottal a kezében) és János áll a középső szinten, lejjebb itt is az Utolsó Vacsora, a szárnyakon az apostolok küldetése, sorsa és mártírhalála. Az oltárszárnyakat a nagyhéten becsukják, ilyenkor a hátoldalak képei válnak láthatóvá. A XIII–XVI. század művészete, hitvilága, de gazdagsága is megmutatkozik a templomban. Lőrinc közel hajol a szószéket „a fején hordozó” Mózeshez, aki a kőtáblákat tartja baljában, és aki kicsit sem hasonlít Michelangelo márványszobrához.

A tér közepén a lőcsei városháza, a XV. századtól 1955-ig töltötte be e kiváló tisztiséget. Árkádjai, loggiája, tornyai fél évezred után is lenyűgözik a Lőcsét járókat. Az emeleti szinten öt erényt mutat be egy-egy kiváló asszonyszemély, őket a XVIII. században festették a falra okulásul. Az általuk képviselt erények azonban már a kora polgári időköt idézik: Mértékletesség, Elővigyázatosság, Derekaság, Türelem és Igazságosság (Iustitia, az egyetlen, akit Lőrinc kibetűzött).

Az épület oldalfalánál meglepetésként éri őket egy szovjet hősi emlékmű, ciprus-sövény közepén, a tetején ötágú (hajdan vörös) csillag, ilyen az elmúlt napokban nem láttak.

Itt az út vége, vagyis a hazaút kezdete. Viola felkormányozza a Muki kocsit a

„nagyútra”, Lőcsét is, Poprádot is hamarosan a hátuk mögött hagyják. A Tátra ismét kitáruul teljes szélességben, magasságban, minden csúcs és völgy, minden napsugaras orom és mélysötét nyiladék megmutatkozik. Mintha egyenesen az ő kedvükért volna ma ilyen felhőtlen és köd nélküli idő. Lőrinc kiugrik a kocsiából, egy vadkörtefa alatt megáll, megszemléli a távolságot és képet készít. Kettőt: a keleti szélektől, a nagy csúcsokról a középtájig, és a középtajtól a Tátrát nyugatról lezáró Krivánig. Aztán megnézik a két képet egymás mellett, nem illik egymáshoz. Tátra csak egy van, azt látni kell, érezni, a szemben összegegyíteni, és elvinni magukkal.

Sok minden jár a fejükben, amit meg lehet fogalmazni, és amit nem. Amit ki lehet mondani, és amit aligha. Lőrinc fellapozza az útikönyvet, új kiadás, képes, igényes. Még Bártfához írták be a szerzők: „Az első világháborút megelőzően a város lakosainak egyharmada magyar, egy negyede német anyanyelvű, több mint harminc százaléka pedig zsidó vallású volt. Ma már se magyarokat, se németeket, se zsidókat nem találni a városban”. Nehéz az ilyen szövegre válaszolni, miközben mindketten tudták a leírtak igazát. Nem is arra válaszolnak...

Azért itt sok minden történt az elmúlt százhusz évben. Sok nép, sok nyelv, megszállók és megszabadítók. Meg muszáj-testvérek... Talán mostanra érzik úgy, hogy sikerült a legtöbbjüktől megszabadulni? Magyarok jobbra az etnikai sávban maradtak, délen, a zsidókat a háború előtt-alatt elhurcolták, a németeket kitelepítették. Aztán már ebben a században a cseheket is szépen hazaküldték nyugatra. Most maguk népe, maguk nyelve. Közvetítő nyelvet pedig jó messziről hoztak, azt tanulják ők is, az ide látogató is azzal boldogul. Maradt, látod, magyar obeliszk, harangszöveg, maradt szovjet emlékkő, olvasom, hogy német katonai temető, megőrzött zsinagóga. És az iskolában nem oroszot tanulnak, hanem angolt, beszélnek is. Ehhez három nemzedék kellett, amelyik folyamatosan tanul, és folyamatosan felejt. Legalább is itt, a Tátra-tájon, az ország legszebb és leggazdagabb részén. Ahol...

– Itt az útelágazás, figyelj. – A nagyútról letértek az Alacsony-Tátra felé. Volt még valamelyes dolguk a hazaúton.

– Most akkor megkeressük Bálintot. Még ha fordítva is, mint ahogy élt. – Lőrinc örült, hogy a tátrai kalandozásba sikerült beleszólni Balassi élethátárait. Most Hibe felé kerekedtek, ahol a költő sírja van. Költő? A végvári vitéz, a bujdosó, a szeszélyes kényúr, az ágrólszakadt szoknyavadász. De inkább mégis: a költő. Hibe nevét korábban a térképen Lőrinc hiába kereste. De most már tudta: – „Túl a nagy Krivánon, Zólyomi határon...” – és dúdolta egy kicsit.

– Tudod, mi a különös? – kérdezte a megfontolt tanerő.

– Ugyan mi? – Lőrinc útinarsall a kocsi parancsnokra vetette a tekintetét.

– Hogy Balassi is, Benyovszky is, mind a ketten éppen negyven évet éltek!

És hogy mind a ketten időnként bujdosók voltak. Hová? Lengyelországba. Száműzöttek...

– És hogy mind a ketten háborúban estek el, Bálint a török ellen, Móric a franciák ellen.

– Szép magyar sors... De, amit írtak, az legalább fönmaradt. Meg Móricról kávézót is elneveztek.

– Hibe, hat kilométer. – Apró falu, szép dombok alján, a távolból még a Tátra ködlött. Hibe a Balassi-birtokok keleti végén feküdt, Zólyom a délnyugati végén. Bálint ott született.

A falu csöndes, a templomudvar kapuja tárva. Az udvaron némaság, a paplak zárva, hallóznak, hahóznak, ilyen-olyan nyelven. Egy ablakból kiszól egy női hang, Viola válaszol, a papot kérdezi. A női hang visszakérdez: – Balassi? – Da, Yes! – örül Viola. – A női hang mutatja: – A másik templom, az a katolikus. – Mennek egy templommal odébb. A templom körül kétméteres oromfal, a kapu zárva, átlátás rajta nincs. Hallóznak, hahóznak. Egy másik női hang megmutatja a másik paplakot, a lak zárva, a lak ablakában cetlin telefonszám. Viola hívja, a szám nem ad emberi hangot. A szomszédok figyelnek, egy harmadik hang közli, hogy a pap elutazott, ma már aligha lesz.

Lőrinc fényképre kapja a szerény, de régiségét őrző templomot. Sem a templomajtót, sem a kertet nem látni a faltól. Az altemplomnak pedig híre sincs. Az talán belül van. Biztos... Kutatja, áthágható-e az erődfal. Az bizony magas, Lőrinc bakot tartana Violának, de tart a templomleső szomszédságtól. Odaszól, mintha értelmel volna: „Az jó hírért, névért, az szép tisztességért...”

– Ezeknek beszélhetsz.

Maguk mögött hagyják Hibét, aztán lassan Zólyom felé járnak. A zólyomi, egykori Balassi-kastély szép rendben köszön rájuk. Nagy torony, nagy kapu, a kapu mellett kétszárnyú emléktábla. Az ökörfej a család címeréről került a táblára. Felül szlovák, alatta magyar nyelvű felirat: Balassi Bálint, reneszánsz költő szülőhelye. A tábla a magyar állam ajándéka, talán aláírhatták volna, hogy magyar költő volt Balassi, nemcsak reneszánsz. Bár... mi úgylis tudjuk. A másik szárnyon maga Bálint, díszruhában, baljával a kardja markolatát szorítja. Szép a két kéz vésete, szép a költő övcsatja. Alul madzagon szerény magyar szalag.

A kapu másik oldalán, fülkébe állítva sasmadár, remek szobrászi munka. Árnyéka élesen rajzolódik a hámló vakolatra. A sasmadár mintha közelebb állna Balassihoz. Viola megsimítja a sas fejét.

Most már csak haza kell érní, megszelídülnek a hegyek, a nap is lemenőben, néhány magyar rendszámú autó. Vajon megállnak-e a zólyomi várnál, vagy ők inkább a Tátrának, Lőcsének...? És megint egy folyó...

– Hahó, ez már az Ipoly!

– Bizony, ez már nem a Poprád!

– Szóval, hová ömlik a Poprád? – kérdezik egymást, és egy hosszantartó csók csattan a határfolyó hídján.

Sólyom Sándor

Műteremben

szeretteimnek

A festéktubusos asztalon most
egy gyertya világol
birkózva a félhomállyal.
Az állványon egy félig kész kép:
szakállas arc s áldást osztó kéz.
Előtte egy régi bokályban fenyőág
árasztja zölden az erdők illatát.

Megkopott karosszékében
festményét szemléli a festő
s ölében, mint egykor hű kutyája,
az elmúlt hetven éve szunnyad.
(Álmában horkant is egyet.)

Életre kel a Krisztus-arc
s alkotójára mosolyog,
akinek lehunytt szemében
a rég volt Karácsonyok
– amikor a család még család volt
s a szeretet sem naphoz köttetett –
filmje lassanként peregni kezd.
Amikor orgonaszót vélt hallani,
zsoltárok törtek fel benne.
Zsoltárok... a már majdnem feledtek,
Zsoltárok... amikre nemet mondott
sorsának rosszra fordulásakor,
káromkodva:
ha már az Isten is elhagyott,
minek neki zsoltár és halleluja!

A kis dobkályha zsongító melegében
már készülődik az Újév,
hogy a **volt-van-lesz** hármas kötésében
az Isten képére teremtetett
alkotója célját megélhesse.

Kis Pál István

Március idusán

Kétfőrdnyei portékája után csak Rendi úrnak hívja mindenki a vásártereken. Katonai rang- és rendjeleket, állami kitüntetések, kisebb-nagyobb érdemeket elismerő plecsniket árul, és persze vásárol, ha arra érdemeset kínálnak neki. Mindezt már vagy negyven esztendeje.

Kiterjedt kapcsolatai révén van mindenféle rendű és rangú német vaskeresztje, francia becsületrendje, brit hadikeresztje, s tán nincs is ország, ahonnan ne lenne valami a kínálatában. De akadnak egyházi, tudományos címei, művészeti elismerései is ugyancsak minden felől. Két legfőbb kincse a 16. századi jezsuita nyakkereszt meg a Lenin-rend.

Sokan csak bámulják az árukészletét, mások érdeklődve kérdezzétek, melyik micsoda, és honnan vette. A szenvedélyes gyűjtők hosszan nézegetik a jelesebb darabokat, miközben lelkesen áradoznak azok adományozásának idejéről, módjáról, eszmei és erkölcsi értékéről.

A törzsvevői már tudják, Rendi úr árai mindig kötöttek. Ha vásárol, ha elad, csak a maga szabta összeg érvényes. Nála az örök mulandóság eme relikviái nem képezhetik alku tárgyát. Egyébként felette beszédes derűs természet, öröm vele társalogni üzletelni.

Erre a hétvégére a lakásához legközelebb eső Bolhapiacot választotta. A márciusi szelek még csípnek, s ha süt a nap, az se melegít igazán. Igaz, a hangulat ennek ellenére is hamisítatlanul tavaszi. Nyolc óra körül települt ki, azóta csak pakolgatja, rendezgeti az árukészletét.

Egyszerre az egyik főrdnyre mintha árnyék vetődne. Annak vonalát követve felnéz, előbb kicsit hunyorog, majd felderül.

– Nini, egy régi ismerős! Micsoda öröm, újra itt?

– Jó napot, Rendi úr! – köszön vissza a betegesen vékonydongájú, mégis kissé lengén öltözött fiatalember. Göndör hajával játszik, bő gyolcsingét meg-meglebbenti a szél, nadrágja, csizmája viseletes, de látható büszkeséggel viseli a kokárdáját meg a honvédőrnagyi rangjelzését.

Míg izgalomtól lázas tekintettel a főrdnyök tartalmát fürkészi, Rendi úr azon töpreng, mikor is látta először ezt a fiatalembert. Amennyire vissza tud emlékezni, így március közepe táján mindig, minden évben megjelenik, és valahogy mégsem öregszik.

– Még mindig ugyanazt keresi? – kérdezi szolgálatkészen.

– Igen, uram – bólint, tekintetét az árus szemébe mélyesztve –, egy Világszabadság-rendet keresek!

– Sajnálom, őrnagy úr, az idén sem találkoztam ilyennel – tárja szét a kezét tehetetlenül –, de azt a '48–49-es rangjelzést szívesen megvenném öntől.

– Nem eladó – mosolyodik el váratlan ajánlatán a fiatalember –, az életemet adtam érte! – s már fordul is, hogy újra észrevétlenül elvegyüljön a piaci forgatagban.

– Ha mégis kerülne valahonnan egy Világszabadság-rendem – kiált utána Rendi –, mit adna érte?

– A halhatatlanságomat – felel, vissza se fordulva – a halhatatlanságomat!

© Benkő Imre: Gubacsi út. Budapest, 1983

Szíki Károly

hajtóvadászat

Visky Árpi emlékére

hatalmas víztócsa a sírom
s vértócsa a szírom
és sírom kisírom
ha megkérded mibe
halt bele a színész és a király
a kirántott pontyok hajnalán
január haván annak első
hajnalán minek a víztócsa a
sírban hisz írtam: ki
fogok úszni
a túlsó partra
légy káromom e kárromom
azért recseg az akácos erdején
az év legelején
zúzvara koszorúmból
fátylat fonok néked kedves
e nedves jajveszékelyésben
én a jajveszékelységben
míg benn borsók zizegnek a dobon
a román toron
tisztázatlan körülmények között
január elsején
én osztályidegen
mondták hidegen
most már idegen
hagy e fagy
de akkor
a kor-akol
megpatkol
s valaki elpatkol